

Att upptäcka och hantera fall av våld mot sällskapsdjur

Djurhälsopersonalens roll

Emma Jansson

Självständigt arbete i djuromvårdnad • 15 hp
Sveriges lantbruksuniversitet, SLU
Fakulteten för veterinärmedicin och husdjursvetenskap
Djursjukskötarprogrammet
Uppsala 2024

Att upptäcka och hantera fall av våld mot sällskapsdjur. Djurhälsopersonalens roll

Discovering and handling cases of animal abuse. The role of licensed animal healthcare workers

Emma Jansson

Handledare:	Helena Röcklinsberg, Sveriges lantbruksuniversitet, institutionen för husdjurens miljö och hälsa; Avdelningen för etologi och djurskydd
Examinator:	Elina Åsbjer, Sveriges lantbruksuniversitet, Nationellt centrum för djurvälstånd, institutionen för tillämpad husdjursvetenskap och välfärd
Omfattning:	15 hp
Nivå och fördjupning:	Grundnivå, G2E
Kurstitel:	Självständigt arbete i djuromvårdnad
Kurskod:	EX0994
Program:	Djursjukskötprogrammet
Kursansvarig inst.:	Institutionen för kliniska vetenskaper
Utgivningsort:	Uppsala
Utgivningsår:	2024
Omslagsbild:	Emma Jansson
Upphovsrätt:	Alla bilder används med upphovspersonens tillstånd
Nyckelord:	Djurmishandel, djurplågeri, djursjukskötare, NAI, veterinär, våld i nära relationer

Sveriges lantbruksuniversitet

Fakulteten för veterinärmedicin och husdjursvetenskap

Institutionen för husdjurens miljö och hälsa

Avdelningen för etologi och djurskydd

Sammanfattning

Det finns ett känt samband mellan våld i nära relationer och våld som drabbar djur. Våld är inte bara ett globalt samhällsproblem utan även ett djurskydds- och djuretiskt problem när djur blir drabbade. Statistiskt sett träffar djurhälsopersonal på veterinärkliniker och djursjukhus våldsutsatta personer och därmed potentiellt våldsutsatta djur regelbundet i den kliniska vardagen. Det är därför av stor vikt att djurhälsopersonalen har adekvat utbildning i ämnet våld i nära relationer och hur det drabbar djur i familjen, för att kunna upptäcka och hantera dessa fall korrekt. Ett begränsat utbud enkät- och intervjustudier i Sverige pekar på att svensk djurhälsopersonal upplever en osäkerhet inför hanteringen av misstänkta eller konstaterade fall av våld mot djur, något som korrelerar med liknande studier från andra länder. Denna uppsats syftar därför till att komplettera tidigare självständiga arbeten genom en omfattande litteraturöversikt som kan brukas i utbildningssyfte för att fylla rådande kunskapsluckor.

Djur kan utsättas för samtliga våldstyper som beskrivs hos människor: fysiskt, psykiskt, sexuellt och latent våld samt försummelse, och indirekt ekonomiskt och materiellt våld. Non-accidental injuries (NAI:s) är skador som åsamkats djuret avsiktligt. Det kan handla om till exempel trubbigt våld med eller utan tillhygge, skärskador, skottsador, strypning och slungning via extremiteter, men även förgiftning, effekter av vanvård och skador från sexuella övergrepp räknas som NAI:s. Vissa typer av skador är karaktäristiska för NAI:s, medan andra kan vara svåra att skilja från exempelvis trafikskador och andra olyckor. Förutom fysiska skador kan även djurets, och framför allt djurägarens, psykiska status och beteende vara en indikator för att våld förekommit i hemmet.

För att kunna upptäcka fall av våld mot djur på kliniken är det många olika varningstecken för djurhälsopersonal att känna till. Några pusselbitar innefattar djurets kliniska tecken, djurägarens beteende, eventuella motsägelser eller andra uppseendeväckande detaljer i anamnesen, och eventuell historik av repetitiva skador eller dödsfall hos djur i samma hushåll. Detta kräver kunskap, tid och uppmärksamhet hos djurhälsopersonalen. Inget fall är det andra likt, och det finns inget facit för hur en våldsutsatt djurägare eller ett våldsutsatt djur uppträder när de kommer till kliniken. För att djurhälsopersonalen ska kunna fullfölja sin plikt att vidta åtgärder vid fall av vanvård eller våld mot djur, behövs kunskap och en handlingsplan för dessa fall på kliniken.

I Sverige finns bland annat riktlinjer för djurskydd på kliniken från Sveriges Veterinärmedicinska Sällskap (SVS), som kan vara till hjälp för hanteringen av våldsutsatta djur i den kliniska vardagen. Se Sambandet är ett kunskaps- och utbildningscentrum som kan bistå med ytterligare resurser och utbildningar för djurhälsopersonal. Vidare finns riksförbundet Veterinär Omtanke Om Våldsutsatta (VOOV), som kan hjälpa till att placera djur i akuta jourhem i de fall där den våldsutsatta behöver fly hemmet och inte får ta med sig sitt eller sina djur till skyddat boende.

Forskningen på området våldsutsatta djur är idag begränsad, inte minst i Sverige, och det finns ett behov av aktuella och högkvalitativa studier på bland annat prevalensen av våld mot djur i misshandelsrelationer. Enligt befintliga studier finns det även ett behov av att inkludera mer information om våld i nära relationer och våld mot djur i utbildningen av ny djurhälsopersonal, samt regelbunden fortbildning av befintlig kliniskt praktiserande personal inom djursjukvården. Detta för att våldsutsatta djur som besöker kliniken ska ha en chans att uppmärksammas och få rätt hjälp.

Nyckelord: Djurmisshandel, djurplågeri, djursjukskötare, NAI, veterinär, våld i nära relationer

Abstract

There is a known link between domestic violence and violence against pets. Not only is violence a global societal problem, but also problematic from an animal welfare and ethics point of view when pets are victimized. Statistically, animal healthcare workers at veterinary clinics and animal hospitals regularly encounter victims of domestic violence as well as potentially targeted pets. It is therefore important that the animal healthcare workers have proper education in the subject of domestic violence and how it affects animals in the family, in order to discover and handle these cases correctly. A limited amount of survey- and interview studies in Sweden are suggesting that Swedish animal healthcare workers feel insecure when it comes to handling suspected or confirmed cases of violence against pets, which correlates with similar studies from other countries. This essay aims to complement previous theses through an extensive literature review, which can be used in educational purposes to fill the current knowledge gaps.

Animals can be subjected to all forms of violence described in humans: physical, psychological, sexual, and latent violence as well as neglect, and indirectly economic and material violence. Non-accidental injuries (NAI:s) are injuries that are deliberately caused on the animal. Examples include blunt violence with or without weapons, lacerations, firearms injuries, strangulation, and swinging by limbs, but also poisoning, effects of neglect, and injuries from sexual abuse are forms of NAI:s. Some types of injuries are characteristic of NAI:s, while others can be difficult to distinguish from motor vehicle accidents and other accidents. Apart from physical injuries, the psychological status and behavior of the animal, and more so the behavior of the owner, can indicate the presence of violence in the home.

To be able to discover cases of violence against pets in the veterinary clinic, there are many different warning signs for animal health workers to be aware of. Some pieces of the puzzle include the clinical signs of the animal, the behavior of the owner, eventual contradictions or other strange details in the anamnesis, and eventual history of repetitive injuries or deaths in animals from the same household. This requires knowledge, time, and attention from the animal healthcare workers. No two cases are the same, and there is no set formula for how a victimized owner or animal looks or behaves when they come to a clinic. Knowledge, and an action plan for these cases in the clinic, is required so that the animal healthcare workers can fulfil their duty to act in cases of neglect or violence against pets.

In Sweden, there are guidelines for animal welfare in the clinic, written by the Committee for Veterinary Medicine, that may be helpful in the clinical management of pets subjected to violence. The Swedish equivalent to National Link Coalition can assist with further resources and education for animal healthcare workers. There is also a veterinary concern for victims of violence in Sweden that can help place pets in safe foster homes in cases where victims of domestic violence must flee to protective shelters, where they cannot take their pet with them.

The research of pets subjected to violence is limited today, especially in Sweden, and there is a need of more up-to-date and high-quality studies of the prevalence of violence against animals in domestic violence homes. According to current studies, there is also a need of more information about domestic violence and violence against pets in the education of new animal healthcare workers as well as continuing education of existing clinically practicing animal healthcare workers in the veterinary field. This is to ensure that pets subjected to violence who visit the veterinary clinic have the opportunity to be recognized and receive proper help.

Keywords: Animal abuse, animal cruelty, domestic violence, NAI, veterinary, veterinary nurse

Innehållsförteckning

Tabellförteckning	8
Förkortningar	9
1. Introduktion	10
1.1 Syfte och frågeställningar.....	11
1.2 Bakgrund.....	12
1.2.1 Definition av våld samt våld i nära relationer.....	12
1.2.2 Sambandet mellan våld mot människor och våld mot djur.....	13
1.2.3 Statistik i Sverige.....	15
1.2.4 Svensk djurskyddslag.....	16
1.2.5 Djurhälsopersonalens ansvar.....	18
2. Material och metod	20
2.1 Val av frågeställningar.....	20
2.2 Litteratursökning.....	20
2.3 Val av vetenskaplig litteratur.....	22
2.4 Val av övriga källor.....	23
3. Resultat	24
3.1 Fysiska tecken.....	24
3.1.1 Non-accidental injuries.....	24
3.1.2 Sexuellt våld.....	28
3.1.3 Att urskilja NAI:s från andra typer av skador.....	29
3.2 Psykiska tecken.....	30
3.3 Djurägarens beteende.....	31
3.3.1 Münchausen syndrome by proxy.....	32
3.4 Att lägga ihop pusslet.....	33
3.5 Konkreta åtgärder inom svensk djursjukvård.....	34
4. Diskussion	35
5. Konklusion	39
6. Referenser	40
6.1 Andra examensarbeten om ämnet.....	40

6.2	Lagar, förordningar och utredningar.....	40
6.3	Myndigheter och organisationer.....	41
6.4	Vetenskaplig litteratur.....	42
Tack		45

Tabellförteckning

Tabell 1. Litteratursökning i Primo 2024-01-25.....	20
Tabell 2. Litteratursökning i PubMed 2024-01-25.....	21
Tabell 3. Litteratursökning i Web of Science 2024-01-25.....	21
Tabell 4. Litteratursökning 2 i Web of Science 2024-01-25.....	21

Förkortningar

Brå	Brottsförebyggande rådet
FN	Förenta nationerna
MPB/MSBP	Münchausen by proxy/Münchausen syndrome by proxy
NAI	Non-accidental injury
NCK	Nationellt centrum för kvinnofrid
SDF	Svenska Djurskyddsföreningen
SFS	Svensk författningssamling
SJVFS	Statens jordbruksverks författningssamling
SKK	Svenska Kennelklubben
SKR	Sveriges Kommuner och Regioner
SVF	Sveriges Veterinärförbund
SVS	Sveriges Veterinärmedicinska Sällskap
VMR	Veterinärmedicinska rådet
VOOV	Veterinär Omtanke Om Våldsutsatta
WHO	World Health Organization

1. Introduktion

”Battered-child syndrome” (”misshandlat barn-syndrom”) är ett begrepp som myntades år 1962 till följd av publikationen av en studie, som beskriver kliniska tecken hos våldsutsatta barn (Kempe et al. 1962 se Leventhal & Krugman 2012). Begreppet har sedan dess applicerats på såväl kvinnor som husdjur i forskningssammanhang (Munro & Thrusfield 2001a-d; Walker 2006). I mitten på 1980-talet började även sambandet mellan våld mot människor och våld mot djur synliggöras i forskningen, då med fokus på hur våldsutövaren ofta avancerar från djur till människor (Kellert & Felthous 1985; Ten Benschel 1984 se Newland et al. 2019). Sedan dess har sambandet mellan våld i nära relationer och hur det drabbar husdjur i familjen studerats och det finns idag ett omfattande forskningsunderlag på området (Newberry 2017).

Våld i nära relationer är ett utbrett samhällsproblem och våldsförebyggande arbete sker i olika organisationer världen över (NCK 2023). Djur som utsätts för våld är framför allt ett djurskydds- och djuretiskt problem, men även en riskfaktor för att människor ska utsättas av samma förövare (SFS 2018:1192; Ascione et al. 2007). Vidare ingår våld mot djur i spektrumet av våld i nära relationer och bör ses som en del av samhällsproblemet (Arkow 2015). Det är således av stor vikt att yrkesgrupper som kommer i kontakt med våldsutsatta djur och deras ägare, däribland djurhälsopersonal, har kunskap om sambandet mellan våld mot människor och våld mot djur (Newland et al. 2019). Även mer ingående kunskap om kliniska tecken samt andra varningstecken på att djur utsatts för våld krävs för att kunna upptäcka och hantera dessa fall i den kliniska vardagen (Munro & Thrusfield 2001a).

Trots befintlig forskning finns det en osäkerhet bland veterinärer kring hanteringen av våldsutsatta djur på kliniken (Newland et al. 2019). Detta problem ses även i Sverige. I en enkätstudie om svenska veterinärers kunskaper om NAI:s (non-accidental injuries), utförd i samband med ett examensarbete, kom författaren fram till att det finns stora kunskapsluckor när det kommer till bland annat identifiering, diagnosticering och hantering av misstänkta fall av våld mot djur på kliniken (Oellig 2021). Vidare påvisade resultatet av en intervjustudie i ett annat examensarbete liknande osäkerhet hos kliniskt praktiserande personal (Meyer

Ghateh & Murén 2018). I ytterligare ett examensarbete konkluderade författarna att förekomsten av specifika handlingsplaner på djurkliniker korrelerade med högre anmälningsfrekvens vid djurskyddsärenden (Carlsson & Käll 2020).

Det svenska forskningsunderlaget på området är begränsat och den tillgängliga svenska litteraturen består av enstaka böcker och studier samt enkät- och intervjustudier i självständiga arbeten, vilka till stor del grundas på forskning från andra länder. Med anledning av detta, och den uttalade osäkerheten bland svenska veterinärer, finns det ett behov av högkvalitativa studier som inte är begränsade till examensarbeten samt mer utbildning på området i Sverige.

1.1 Syfte och frågeställningar

Detta självständiga arbete skrivs för en kandidatexamen i djuromvårdnad och syftar till att belysa sambandet mellan våld i nära relationer och våld mot djur, sammanfatta varningstecken samt skador som kan ses specifikt vid påfört våld, och lyfta fram djurhälsopersonalens roll vid misstänkta fall av våld i hemmet. Detta genom att kritiskt granska och sammanställa internationell forskning och annan litteratur i ämnet. För att applicera detta på situationen i Sverige sätts forskningen i perspektiv mot relevant statistik samt annan information från svenska myndigheter och organisationer. Då tidigare examensarbeten om ämnet bland annat identifierat kunskapsluckor hos svensk djurhälsopersonal är avsikten med detta arbete att fylla dessa genom en sammanfattning av relevant information. I förlängningen finns förhoppningen om att arbetet kan bidra till skapandet av en översiktlig guide för djurhälsopersonal i Sverige att ta del av i utbildningssyfte samt för vägledning i hanteringen av misstänkta eller konstaterade fall av våld mot djur på kliniken.

Frågeställningar som besvaras inom uppsatsen:

- Vilka kliniska tecken och andra varningstecken kan ge skäl för misstanke om att ett djur utsatts för våld i hemmet?
- Hur kan djurhälsopersonalen skilja på skador från olycksfall och skador från påfört våld?
- Vilket ansvar har djurhälsopersonalen vid misstänkta eller konstaterade fall av våld mot djur?

1.2 Bakgrund

1.2.1 Definition av våld samt våld i nära relationer

Jämställdhetsmyndigheten är en svensk myndighet som inrättades 1 januari 2018. Genom såväl nationella som internationella insatser syftar myndigheten till att driva jämställdhetsfrågor, påverka jämställdhetspolitiken och motverka mäns våld mot kvinnor (Jämställdhetsmyndigheten 2024). I Jämställdhetsmyndighetens (2024) handbok har information om våld och fem steg för ett systematiskt och evidensbaserat våldsförebyggande arbete formulerats. De fem stegen bygger på FN:s världshälsoorganisation, WHO:s, utvecklingsarbete av våldsprevention (Jämställdhetsmyndigheten 2024). Jämställdhetsmyndigheten (2024) fokuserar till stor del på våld i nära relationer men beskriver även andra omständigheter av våld, så som hedersrelaterat våld samt könsrelaterat våld utanför nära relationer. På grund av den begränsade omfattningen av denna uppsats kommer fokus vara på våld i nära relationer och hur det drabbar sällskapsdjur i familjen, även om mycket av informationen i resultatdelen kan appliceras på våldsutsatta djur generellt.

WHO (översatt av Jämställdhetsmyndigheten 2024) har formulerat en definition av våld som lyder: "... en avsiktlig användning, eller hot om användning av fysisk kraft eller makt, antingen som hot mot sig själv, en annan person, eller mot en grupp eller ett sammanhang som antingen resulterar i eller har stor sannolikhet att resultera i personskador, dödsfall, psykiska skador, negativ utveckling eller förluster." En annan känd definition av begreppet, formulerad av psykolog Per Isdal vid den norska verksamheten Alternativ till vold och översatt av Jämställdhetsmyndigheten 2024, är: "Våld är varje handling riktad mot en annan person, som genom denna handling skadar, smärtar, skrämmer eller kränker, får denna person att göra något mot sin vilja eller avstå från något som den vill."

Våld i nära relationer innefattar allt våld som sker mellan närstående, till exempel i parrelationer och familjer (Jämställdhetsmyndigheten 2024). Enligt forskning som presenteras av Nationellt centrum för kvinnofrid (NCK) utsätts kvinnor i större utsträckning för grovt, upprepat och kontrollerande samt sexuellt våld i parrelationer jämfört med män (NCK 2023). Begreppet "våld i nära relationer" är dock könsneutralt och oberoende av gärningspersonens och offrets sexuella läggning och könsidentitet (NCK 2023).

Våldet i nära relationer kan ta sig olika uttryck och delas av Sveriges Kommuner och Regioner (SKR) in i sex kategorier: psykiskt, fysiskt, sexuellt, ekonomiskt och materiellt våld samt försummelse (SKR 2023). Psykiskt våld beskrivs ofta som den svåraste formen av våld och förekommer alltid i våld i nära relationer, medan resterande våldstyper kan variera (SKR 2023). Isolering, hot och verbala

kränkningar är exempel på psykiskt våld (SKR 2023). Ibland anges isolering som en helt egen kategori (NCK 2023). Fysiskt våld innefattar alla fysiska kränkningar och är den typen av våld som oftast förknippas med våld i nära relationer, men måste inte nödvändigtvis förekomma (SKR 2023). Ekonomiskt och materiellt våld kan vara att förövaren tar kontroll över offrets ekonomi och materiella ting, exempelvis genom att försätta den våldsutsatta i skuld eller ha sönder dess tillhörigheter (SKR 2023). Försummelse innebär att en individ i beroendeställning till exempel lämnas utan tillsyn, hindras åtkomst till mat eller avsiktligt ges fel medicin (SKR 2023). En sjunde, mindre känd kategori är latent våld, som ofta föregås av andra typer av våld, och kännetecknas av en ständig oro och hypervigilans (ett tillstånd av ökad vakenhet och uppmärksamhet) hos den våldsutsatta i närvaron av våldsutövaren (Försäkringskassan 2023).

Samtliga våldstyper kan drabba djur och har bland annat beskrivits i en artikelserie av Munro och Thrusfield (2001a-d). Majoriteten av det rapporterade våldet mot djur är fysiskt och sexuellt våld, men även effekterna av de mindre kända våldsformerna försummelse och latent våld har betraktats hos utsatta djur (Munro & Thrusfield 2001b). Försummelse kan liknas vid vanvård av djur, vilket kan få allvarliga fysiska konsekvenser och betraktas som en typ av NAI, och det är inte ovanligt att våldsutsatta djur uppvisar ett oroligt beteende likt människor som upplever latent våld (Munro & Thrusfield 2001b). Psykiskt våld drabbar djur på liknande sätt som människor, genom att förövaren till exempel skrämmer eller hindrar djuret att utföra naturliga beteenden (Holmberg et al. 2018). Vidare beskriver Holmberg et al. (2018) att många djur blir rädda i närvaron av våld mot en person i familjen, vilket i sig är psykiskt våld mot djuret. Även om djur juridiskt sett inte har pengar eller tillgångar på samma sätt som människor, kan de drabbas sekundärt av ekonomiskt och materiellt våld. Den utsatta i familjen kan exempelvis hindras att lägga pengar på djuret och uppsöka veterinär vid behov (Holmberg et al. 2018). Då djur enligt svensk lagstiftning räknas som egendom kan våld mot djur ibland ses som materiellt våld (Holmberg et al. 2018).

1.2.2 Sambandet mellan våld mot människor och våld mot djur

Anekdoter om olika former av djurplågeri har förekommit i litteraturen om våld i nära relationer sedan senare delen av 1900-talet (Browne 1997; Pizzey 1974; Walker 1984, 1989 se Ascione 2007). Konkreta studier på sambandet mellan våld mot människor och våld mot djur dröjde dock till slutet på 1990-talet (Ascione 1998). En av de första empiriska studierna på prevalensen av djurplågeri i samband med kvinnomisshandel är en enkätstudie med ett bekvämlighetsurval på 38 kvinnor från ett skyddat boende för våldsutsatta (Ascione 1998). I studien rapporterade 71 % av kvinnorna att deras förövare hotat med, eller faktiskt skadat eller dödat, ett

eller flera husdjur i familjen (Ascione 1998). Vidare rapporterades faktisk skada av djur i över hälften av fallen (57 %). Bland kvinnorna i gruppen som hade barn uppgav 32 % av dem att ett eller flera av deras barn hade skadat eller dödat djur, och i 71 % av dessa fall hade den vuxna förövaren hotat med eller faktiskt skadat djur (Ascione 1998). Detta tyder på ett signifikant samband, inte bara mellan våld i nära relationer och våld mot djur, utan även hur barn potentiellt påverkas av våld i sin närhet (Ascione 1998). Slutligen uppgav 18 % av kvinnorna i studien att deras oro för djurets välfärd försenade flykten till skyddat boende (Ascione 1998). Studiens påvisade höga prevalens av våld mot djur i misshandelsrelationer är ett viktigt resultat, men det förhållandevis låga deltagarantalet (n = 38) samt det faktum att studien saknar kontrollgrupp och ej är vetenskapligt granskad, lämnar utrymme för vidare forskning av högre kvalitet.

Några år senare utförde samma författare, tillsammans med en grupp andra författare, en större studie på området med en kontrollgrupp (Ascione et al. 2007). Vid det här laget hade flera andra studier hunnit publiceras under början av 2000-talet, dock med liknande begränsningar som den första studien utförd av Ascione år 1998 (Flynn 2000a; Faver & Strand 2003; Carlisle-Frank et al. 2004; Loring & Bolden-Hines 2004). Syftet med den senare studien av Ascione et al. (2007) var att adressera och komplettera dessa begränsningar. Gemensamt för samtliga studiers resultat var dock det signifikanta sambandet mellan våld i nära relationer och våld mot djur, samt att förekomst av husdjur i familjen i olika grad påverkade när, eller om, kvinnor flydde från sina förövare (Ascione et al. 2007).

I den senare studien av Ascione et al. (2007) deltog våldsutsatta kvinnor med husdjur (n = 101), respektive en kontrollgrupp bestående av icke-våldsutsatta kvinnor med husdjur (n = 120). Denna gång rapporterade 52,5 % av de våldsutsatta kvinnorna att deras förövare hotat med att skada eller döda djur i familjen, jämfört med 12,5 % i kontrollgruppen (Ascione et al. 2007). Vidare uppgav 54 % i den våldsutsatta gruppen att förövaren faktiskt skadat eller dödat husdjur (Ascione et al. 2007), vilket korrelerar relativt väl med motsvarande resultat på 57 % i den första studien (Ascione 1998). I den senare studiens kontrollgrupp var motsvarande siffra 5 % (Ascione et al. 2007). Observera att i första studien ingick både hot om skada och faktisk skada eller död i samma kategori, där 71 % av kvinnorna vittnade om detta, medan posterna var separerade i andra studien (Ascione 1998; Ascione et al. 2007). Majoriteten av de våldsutsatta djuren i andra studien var hundar och katter, och djurmisshandeln medförde skada, smärta, permanent funktionsbortfall eller död i 72,7 % av fallen (Ascione et al. 2007). Vidare rapporterade 86,4 % av de våldsutsatta kvinnorna att de var "väldigt nära" det drabbade djuret (jämfört med svarsalternativen "gillar men inte nära" eller "inte nära alls"), och 85,7 % uppgav att de mådde "fruktansvärt dåligt" av att djuret skadats (där andra svarsalternativ

var ”lite upprörd” eller ”det störde mig inte”) (Ascione et al. 2007). Att majoriteten av kvinnorna hade en nära relation och djup känslomässig koppling till det drabbade djuret talar för att djurplågeri kan användas som ett medel för makt och kontroll i misshandelsrelationer, något som också bekräftats i studier (Ascione et al. 2007; Newberry 2017). I studien av Ascione et al. 2007 rapporterades det även att barn till våldsutsatta kvinnor bevitnade djurplågeri i större utsträckning, och oftare misshandlade djur själva, jämfört med barn till icke-våldsutsatta kvinnor i kontrollgruppen.

Sambandet mellan våld i nära relationer och våld mot djur har studerats och bekräftats i bland annat Nordamerika, Europa och Australien (Ascione et al. 2007; Gallagher et al. 2008; Volant et al. 2008), vilket talar för att det är ett globalt fenomen. Idag finns det organisationer i flera olika länder som är specialiserade på just sambandet. Se Sambandet är ett svenskt kunskaps- och utbildningscentrum som verkar för att belysa sambandet mellan våld i alla typer av nära relationer och våld mot djur, samt bistå med kunskap om tvångsmässigt djursamlade (Se Sambandet 2024). Motsvarande i England finns organisationen Links Group, och i USA finns National Link Coalition (Links Group 2024; National Link Coalition u.å.). Gemensamt för organisationerna är att de tillhandahåller information, utbildningar och resurser till såväl våldsoffer som olika yrkesgrupper som kommer i kontakt med våldsutsatta människor och djur, däribland djurhälsopersonal (Links Group 2024; National Link Coalition u.å.; Se Sambandet 2024).

Phil Arkow, ledare för National Link Coalition, sammanfattar sambandet enligt följande (översatt av Se Sambandet 2024): ”När djur är utsatta är människor i riskzonen. När människor är utsatta är djur i riskzonen.”

1.2.3 Statistik i Sverige

Det finns idag ingen specifik statistik för våld mot djur i Sverige eller sambandet med våld i nära relationer, utan endast statistik för anmälda fall av djurplågeri (Brå, 2024). Djurplågeri innefattar inte bara våld mot djur utan även vanvård och andra orsaker till lidande (SOU 2020:7). Mellan årtalen 2013 och 2023 anmäldes i genomsnitt 1 644 fall av djurplågeri per år i Sverige (Brå, 2024). Tills mer detaljerad statistik finns kan endast en potentiell omfattning av våld mot djur utläsas i statistik över våld i nära relationer, i förhållande till statistik över antal djur i svenska hushåll.

Enligt statistik från Brottsförebyggande rådet (Brå) anmäldes 36 019 fall av misshandel där offret och gärningspersonen kände varandra år 2022. Samma år kunde tio fall av dödligt våld i parrelationer konstateras (Brå 2023). I den senaste nationella kartläggningen av brott i nära relationer, utförd av Brå år 2014, uppgav

6,8 % av Sveriges befolkning att det blivit utsatta för brott i en nära relation under 2012. Nationellt centrum för kvinnofrid (NCK) visade dock på högre siffror i sin befolkningsundersökning om kvinnors och mäns våldsutsatthet från samma år (2014). I studien uppgav 14 % av kvinnorna och 5 % av männen att de utsatts för, eller hotats med, fysiskt våld i en pågående eller tidigare parrelation efter 18 års ålder (NCK 2023). Psykiskt våld rapporterades i högre utsträckning, där 20 % av kvinnorna och 8 % av männen varit drabbade (NCK 2023). Vidare menar NCK (2023) att mörkertalet är stort och uppskattningsvis anmäls endast en fjärdedel av våldet i nära relationer.

Den senaste kartläggningen av antal hundar och katter i svenska hushåll, utförd av Novus år 2017 på uppdrag av Agria Djurförsäkring, Royal Canin och Svenska Kennelklubben (SKK), påvisade att sällskapsdjur finns i 34 % av de svenska hemmen. Det vanligaste husdjuret i Sverige är katt, som uppges finnas i 20 % av hushållen, medan hund kommer på andra plats med 15 % (Novus 2017). Detta innebär en ökning på över 10 % från kartläggningen innan dess, som utfördes år 2012 (SKK 2017). Under pandemin kunde ytterligare en ökning av antalet hundar konstateras i statistik från Jordbruksverket, sammanställt av branschorganisationen Svensk Djursjukvård (Gröna arbetsgivare 2022). I ett pressmeddelande skriver Gröna arbetsgivare (2022) att antalet hundar i svenska hem ökade med 10 % på två år, mellan år 2019 och 2021.

När statistiken över våld i nära relationer och antal djur i svenska hem sätts i förhållande till varandra tydliggörs djurens potentiella utsatthet, och därmed behovet av kunskap om sambandet mellan våld mot människor och våld mot djur. Minst var fjortonde, och upp till var femte, svensk uppges ha varit utsatt för våld i en nära relation (Brå 2023; NCK 2023), och mer än var tredje hushåll i Sverige har sällskapsdjur (Novus 2017). Statistiskt sett innebär det att kliniskt praktiserande djurhälsopersonal regelbundet träffar djurägare med djur som är potentiellt utsatta för våld i hemmet, och därmed behöver adekvat utbildning i ämnet samt möjlighet till fortbildning för att kunna hantera fallen korrekt ur ett djurskyddsperspektiv.

1.2.4 Svensk djurskyddslag

Djurskyddet i Sverige förvaltas av olika myndigheter samt på riksdags- och regeringsnivå (Jordbruksverket 2023). Den svenska djurskyddslagen (SFS 2018:1192) beskriver översiktligt hur djur ska hållas och skötas och bestäms av Sveriges riksdag (Jordbruksverket 2023). De grundläggande djurhållningskraven preciseras sedan av djurskyddsförordningen (SFS 2019:66), som beslutas av regeringen (Jordbruksverket 2023). Jordbruksverket (2023) beslutar i sin tur om de mest ingående djurskyddsföreskrifterna. Lagar, förordningar och föreskrifter är bindande, vilket innebär att de måste uppfyllas (Jordbruksverket 2023). Vidare

bistår Jordbruksverket med allmänna råd som syftar till att underlätta för djurhållaren att uppfylla rådande lagar, förordningar och föreskrifter, utan att själva vara bindande (Jordbruksverket 2023). Ett exempel är Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd om hållande av hundar och katter (SJVFS 2020:8). Djurs rätt att undgå våld är grundläggande och behandlas därmed av djurskyddslagen (SFS 2018:1192).

2 kap. 1 § Djurskyddslag (SFS 2018:1192): ”Djur ska behandlas väl och skyddas mot onödigt lidande och sjukdom.”

2 kap. 9 § Djurskyddslag (SFS 2018:1192): ”Djur får inte agas, tillfogas skada eller överansträngas.”

2 kap. 10 § Djurskyddslag (SFS 2018:1192): ”Det är förbjudet att genomföra sexuella handlingar med djur.”

Kontrollmyndigheten för att djurskyddslagstiftningen i Sverige efterföljs är länsstyrelsen i respektive län (Jordbruksverket 2023). Vid misstanke eller vetskap om att djur far illa ska i första hand en anmälan till länsstyrelsen i aktuellt län upprättas, vilket kan göras av vem som helst och anonymt vid behov (Länsstyrelsen Stockholm u.å.). Vid en anmälan om bristande djurhållning utför länsstyrelsen kontroller, antingen via brev, telefon eller hembesök, beroende på anmälnans allvarlighetsgrad (Länsstyrelsen Stockholm u.å.). Mindre brister kan leda till att djurägaren krävs på bevis i form av exempelvis fotografier på att denne rättat till bristerna (Länsstyrelsen u.å.). Vid större eller återkommande brister kan länsstyrelsen kräva att dessa skall rättas till, ibland med böter till djurägaren (Länsstyrelsen u.å.). I allvarligare fall kan det beslutas att djuren ska omhändertas, ibland omedelbart, och om djurägaren dömts för djurplågeri eller på annat sätt bedömts olämplig att ha djur kan länsstyrelsen fatta beslut om djurförbud (Länsstyrelsen Stockholm u.å.).

9 kap. 1 § Djurskyddslag (SFS 2018:1192):

Länsstyrelsen ska besluta om förbud att ha hand om djur (djurförbud) för en fysisk person som

1. allvarligt har försummat tillsynen eller vården av ett djur,
2. har misshandlat ett djur, [...]

9 kap. 5 § Djurskyddslag (SFS 2018:1192):

Länsstyrelsen ska besluta att ett djur ska omhändertas om

1. djuret otillbörligt utsätts för lidande och detta inte rättas till efter till-sägelse av kontrollmyndigheten,
2. ett beslut som har meddelats enligt 8 kap. 9 § inte följs och beslutet är av väsentlig betydelse från djurskyddssynpunkt, eller
3. ett beslut om djurförbud enligt 1 § eller ett beslut om avveckling av djurinnehav enligt 3 § inte följs.

9 kap. 6 § Djurskyddslag (SFS 2018:1192):

Länsstyrelsen eller Polismyndigheten ska, trots 5 § i första stycket 1, besluta att omedelbart omhänderta ett djur om det är utsatt för lidande och om

1. det bedöms vara utsiktslöst att lidandet för djuret blir avhjälpt,
2. ägaren till djuret är okänd eller inte kan nås, eller
3. det i övrigt bedöms vara absolut nödvändigt från djurskyddssynpunkt.

Förutom länsstyrelsen har även Polismyndigheten befogenhet att omedelbart omhänderta djur vid behov (SFS 2018:1192) vilket kan vara aktuellt om ett fall bedöms vara särskilt brådskande och länsstyrelsen inte kan nås, till exempel utanför kontorstid (Jordbruksverket 2023). Vid allvarliga djurskyddsbrister, det vill säga om någon bryter mot djurskyddslagstiftningen med uppsåt eller av oaktsamhet, kan personen dömas av domstol till djurplågeri (Jordbruksverket 2023). Djurplågeri är ett brott enligt 16 kap. 13 § brottsbalken: ”Om någon uppsåtligt eller av grov oaktsamhet, genom misshandel, överansträngning eller vanvård eller på annat sätt, otillbörligen utsätter djur för lidande, dömes för djurplågeri till böter eller fängelse i högst två år.” Den 1 juli 2022 infördes även ett grovt djurplågeribrott, som kan leda till lägst 6 månaders och högst 4 års fängelse (Miljö- och jordbruksutskottet 2021).

1.2.5 Djurhälsopersonalens ansvar

Djurhälsopersonalen i Sverige regleras av Jordbruksverket och omfattar legitimerade veterinärer, legitimerade djursjukskötare, godkända legitimerade fysioterapeuter eller sjukgymnaster, godkända legitimerade tandläkare samt godkända hovslagare (Jordbruksverket 2021). Enligt Sveriges djurskyddslag (SFS 2018:1192) innebär legitimationen en lagstadgad skyldighet för djurhälsopersonalen att vidta åtgärder vid bland annat misstänkta eller konstaterade fall av vanvård och våld mot djur under sin yrkesutövning. Djurhälsopersonalen anmäler i första hand i länsstyrelsen i aktuellt län, men kan också göra en anmälan direkt till polisen (SVS 2020).

8 kap. 18 § Djurskyddslag (SFS 2018:1192):

Om den som tillhör djurhälsopersonalen enligt lagen (2009:302) om verksamhet inom djurens hälso- och sjukvård i sin yrkesutövning finner anledning att anta att djur inte hålls eller sköts i enlighet med denna lag, föreskrifter som har meddelats med stöd av lagen eller de EU-bestämmelser som lagen kompletterar, ska han eller hon anmäla detta till kontrollmyndigheten, om inte bristen är lindrig och rättas till omgående.

Inom djurens hälso- och sjukvård förekommer även övrig personal, bland annat djurvårdare på olika nivåer, som inte omfattas av denna lagstadgade skyldighet (Jordbruksverket 2021). Djurvårdare och annan klinisk personal har dock också en viktig roll i att upptäcka fall av våld och vanvård bland djur som besöker kliniken (Holmberg 2011 se Molin 2015).

2. Material och metod

2.1 Val av frågeställningar

Frågeställningarna formulerades baserat på en överskådlig inläsning av litteraturen om det aktuella kunskapsläget bland djurhälsopersonal i Sverige och internationellt. Det befintliga, men begränsade, forskningsunderlaget i Sverige indikerar kunskapsluckor bland svensk djurhälsopersonal. Enligt tillgänglig litteratur ses även detta problem i andra delar av världen. Fler och större studier krävs på området för att fastställa omfattningen av problemet i Sverige, men genom specifika frågeställningar ämnar detta arbete fylla en del av kunskapsluckorna hos djurhälsopersonalen och bidra till att underlätta hanteringen av misstänkta eller konstaterade fall av våld mot djur i den kliniska vardagen tills mer forskning finns.

2.2 Litteratursökning

Utifrån frågeställningarna utfördes en omfattande litteratursökning i databaserna Primo, PubMed och Web of Science. I sökningen filtrerades allt icke-vetenskapligt granskat material bort. Ingen annan filtrering bedömdes nödvändig. Sökningen omfattade allt publicerat material till och med datumet 2024-01-25, då den inledande sökningen utfördes. Sökorden som användes var olika kombinationer av bland annat "abuse", "pets" och "injur*" ("injury" eller "injuries"), men även specifika fraser så som "non-accidental injuries" och "veterinary forensics" användes (se Tabell 1-4). Även referenslistor och "related articles" har varit till hjälp för att hitta primärkällor och ytterligare artiklar.

Tabell 1. Litteratursökning i Primo 2024-01-25

Sökord	AND	AND	AND	Antal träffar
abuse AND (violence OR cruelty)	(pet OR pets OR cat OR cats OR feline OR dog* OR canine)	(veterinar* OR hospital OR clinic*)	(injur* OR patholog*)	128

Tabell 2. Litteratursökning i PubMed 2024-01-25

Sökord	AND	Antal träffar
“non-accidental injur*”	(pet OR pets OR cat OR cats OR feline OR dog* OR canine)	16

Tabell 3. Litteratursökning I Web of Science 2024-01-25

Sökord	AND	AND	AND	Antal träffar
abuse AND (violence OR cruelty)	(pet OR pets OR cat OR cats OR feline OR dog* OR canine)	(veterinar* OR hospital OR clinic*)	(injur* OR patholog*)	48

Tabell 4. Litteratursökning 2 I Web of Science 2024-01-25

Sökord	Antal träffar
“veterinary forensics”	65

2.3 Val av vetenskaplig litteratur

Majoriteten av litteraturen som initialt valdes ut till detta självständiga arbete var vetenskapligt granskad och de vetenskapliga artiklarna bedömdes av författaren vara av måttlig studiekvalitet utifrån Karolinska Institutets riktlinjer för att värdera artiklar (Karolinska Institutet 2023). Senare i processen tillkom två artiklar som inte var vetenskapligt granskade, men som bedömdes vara värdefulla då de tillförde originell forskning (Ascione 1998; Loring & Bolden-Hines 2004). Resultat från tidigare självständiga arbeten i ämnet har använts som inspiration till denna uppsats.

Inklusionskriterier var att artikeln skulle beröra NAI:s på hundar och katter, veterinär forensik, andra veterinära perspektiv på våldsutsatta djur och/eller sambandet mellan våld i nära relationer och våld mot djur. Rubriker och abstracts studerades för att avgöra artikelns relevans. I de fall där artikelns innehåll hade oklar relevans utifrån rubrik eller abstract lästes den mer ingående innan urval. Initialt valdes 24 vetenskapliga artiklar ut till detta arbete från totalt 257 (128 + 16 + 48 + 65, se Table 1-4) sökresultat. Med tillägg och bortfall av artiklar under arbetets gång slutade det med att arbetet hänvisade till 24 vetenskapliga artiklar.

De utvalda vetenskapliga artiklarna bestod av internationella review-artiklar och retrospektiva fallstudier. Andra studiedesigner bedömdes svåra att hitta, och inte minst etiskt problematiska, då exempelvis randomiserade kontrollerade studier hade inneburit att djur hade behövt utsättas för våld i syfte att studeras.

Artiklarna i det initiala urvalet publicerades mellan årtalen 2001 och 2023 och det har inte skett något bortfall på grund av årtal. Då mänskligt våld är ett globalt samhällsproblem inkluderades en mångfald av litteratur från olika delar av världen. Detta för att få så mycket material som möjligt att jobba med. Vid upptäckt av specifika fynd för ett visst land i någon artikel exkluderades den artikeln då syftet är att identifiera generella tecken på våld mot djur som kan appliceras överallt.

Den utvalda litteraturen var skriven på engelska, men även svenska källor kunde komma att läggas till om värdefulla sådana påträffades under arbetets gång. Litteratur på andra språk än engelska (och svenska) valdes bort på grund av språkliga barriärer, med risk för felaktiga översättningar som följd.

Djurslagen som valts ut till detta arbete är hund och katt, då majoriteten av tillgänglig forskning berör dessa. Våld mot hundar och katter har även rapporterats i högre grad än våld mot andra djurslag, troligen med anledning av deras närhet till människor och förhållandevis lilla storlek (Williams et al. 2008). Viss förekomst av andra smådjur bedömdes inte vara diskvalificerande för detta arbete förutsatt att

artikeln fokuserade på djurslagen hund och katt. Litteratur med fokus på andra djurslag än smådjur exkluderades för att begränsa arbetets omfattning.

2.4 Val av övriga källor

De svenska organisationerna Se Sambandet och Veterinär Omtanke Om Våldsutsatta (VOOV) har bistått med ytterligare artiklar och annan relevant information till detta arbete. Statistik, bakgrundsfakta och juridisk information (så som djurskyddslagen) har hämtats från svenska myndigheter och organisationer. Utöver detta och de vetenskapliga artiklarna har lämplig litteratur i form av utvalda kapitel ur böcker om våld mot djur samt djuretik konsulterats.

3. Resultat

3.1 Fysiska tecken

3.1.1 Non-accidental injuries

Non-accidental injuries (NAI:s), eller skador från påfört våld, avser skador som inte skett av olyckshändelser och beskrevs först på våldsutsatta barn på 1960-talet (Kempe et al. 1962 se Munro & Thrusfield 2001b). Det kan handla om till exempel trubbigt våld med eller utan tillhygge, skärskador, skottskador, strypning och slungning via extremiteter, men även förgiftning, effekter av vanvård och skador från sexuella övergrepp räknas som NAI:s (Munro & Thrusfield 2001b). År 2001 utfördes en omfattande enkätstudie om prevalensen av NAI:s på smådjur i Storbritannien av författarna Munro och Thrusfield (2001a-d), vilken lade grunden till en artikelserie med temat misshandlade djur (översatt från ”battered pets”). Studien baserades på ett randomiserat urval på 1000 smådjurspraktiserande veterinärer i Storbritannien, som resulterade i 404 respondenter och totalt 448 (243 hundar, 182 katter) rapporterade fall av NAI:s (Munro & Thrusfield 2001b). Denna grundläggande studie och dess inflytande på artikelserien av författarna kommer nämnas ett flertal gånger i resultatdelen i den här uppsatsen.

Skadorna som rapporterades av respondenterna i studien av Munro och Thrusfield (2001b) klassificerades utifrån beskrivna NAI:s på barn och modifierades för att kunna appliceras i veterinärmedicinsk kontext (Hobbs et al. 1999 se Munro & Thrusfield 2001b). Kategorierna som identifierades var: ytliga skador (inklusive i ögon), djupa skador, frakturer och andra skador i rörelseapparaten, inre skador i buk- och bröståla, skador i skalle och ryggrad, svansskador, diverse fynd så som förgiftningar, och beteendemässiga tecken (Munro & Thrusfield 2001b). I artikelseriens andra artikel exkluderades skottskador samt skador från sexuella övergrepp, då sexuellt orsakade skador behandlas i en egen artikel (Munro & Thrusfield 2001b). Många av de inrapporterade djuren i studien hade mer än en skada, och skador på varierande platser på kroppen (Munro & Thrusfield 2001b).

I några av fallen i studien av Munro och Thrusfield (2001b) rapporterades även handlingarna som orsakat djurens skador. Handlingarna innefattade: sparkar, kast (mot en vägg, genom ett rum, ned för trappa, ut från fönster eller balkong), slag mot kroppen med eller utan tillhygge, brännskador och skållning, skärskador och inristade sår, skador från sexuella övergrepp, administrering av läkemedel eller gift, slungning via lemmar, placering av djuret i mikrovågsugn, kvävning via strypning eller ligatur, drunkning samt diverse skador (till exempel skador från häftpistol, tvångsmässigt avlägsnande av klor, placering i torktumlare och ligaturer av elastiska band) (Munro & Thrusfield 2001b).

Vissa typer av skador och kliniska tecken var mer förekommande bland inrapporterade NAI:s i studien, och kan ses som varningstecken för att djuret blivit utsatt för våld (Munro & Thrusfield 2001b). Skador som väckte extra uppmärksamhet inkluderade: blåmärken, frakturer, repetitiva skador, brännskador och skador från skållning, ögonskador, inre skador i buk- och brösthåla, administrering av läkemedel eller gift, drunkning, kvävning samt specifika skador (så som tvångsmässigt avlägsnande av klor) (Munro & Thrusfield 2001b).

Majoriteten av hundar och katter är pälsbeklädda, vilket försvårar upptäckten av eventuella blåmärken på kroppen. Trots detta rapporterades blåmärken av flera respondenter i studien av Munro och Thrusfield (2001b). Inga specifika mönster noterades bland dessa djur, mer än att blåmärken oftare förekom på bröst, buk, hals och huvud än på extremiteter. Dock rapporterade två respondenter att blåmärken i form av skoavtryck setts på hundar, och i två rapporter förekom linjära blåmärken som kan ha uppstått vid slag med tillhygge (Munro & Thrusfield 2001b). Författarna belyser vikten av att klippa pälsen på djuret vid misstanke om blåmärken och andra hudskador, för att kunna se omfattningen av skadorna.

När det kommer till skelettskador är det på humansidan att betrakta som ett varningstecken om ett barn inkommer med multipla frakturer i olika läkningsstadier, ibland utan samtidiga mjukdelsskador, och vissa typer av frakturer ses oftare vid misshandel (Hobbs et al. 1999 se Munro & Thrusfield 2001b). I enkätstudien av Munro och Thrusfield (2001b) rapporterades framför allt skall-, revbens- och lårbensfrakturer på hundar, samt skall- och lårbensfrakturer på katter. Liksom beskrivet på barn sågs multipla frakturer från samma tillfälle, repetitiva frakturer samt frakturer i olika läkningsstadier på djur i studien (Munro & Thrusfield 2001b).

Repetitiva skador inbegriper ofta frakturer, men även mjukdelsskador och skador på inre organ rapporterades av respondenterna i studien av Munro och Thrusfield (2001b). Flera av djuren som rapporterades ha repetitiva skador hade blivit

misshandlade vid ett flertal (upp till fyra) tillfällen och hade så allvarliga skador att det resulterade i att djuren avled eller avlivades. Ett varningstecken för NAI:s på barn är att föräldrarna besöker olika sjukhus för att undvika att mönstret av repetitiva skador upptäcks av sjukvårdspersonalen, något som också kan förekomma på djursidan (Hobbs et al. 1999 se Munro & Thrusfield 2001b).

Trots att brännskador och skador från skållning uppges vara svårt att diagnosticera på våldsutsatta barn (Hobbs 1997 se Munro & Thrusfield 2001b), rapporterades det på flera djur i studien av Munro och Thrusfield (2001b). I de fallen var den främsta orsaken till misstanke att djurägarens anamnes inte överensstämde med de kliniska fynden, i kombination med skadornas utseende och utbredning (Munro & Thrusfield 2001b). Fyra respondenter hade även sett cigarettbrännmärken, och en respondent rapporterade kemiska brännskador (Munro & Thrusfield 2001b).

Majoriteten av de inrapporterade ögonskadorna i enkätstudien av Munro och Thrusfield (2001b) var ytliga blödningar i ögats bindehinna eller senhinna, följt av större skador så som stickskador, rupturer eller förlust av ögat. Intraokulära blödningar, det vill säga blödningar inuti ögongloben, rapporterades endast i enstaka fall, vilket författarna misstänker beror på att det generellt inte är rutin att genomföra fullständiga ögonundersökningar på djur (Munro & Thrusfield 2001b). Författarna belyser här vikten av att vidare studera ögonskador på djur som utsatts för NAI:s, då det vetenskapliga underlaget är begränsat (Munro & Thrusfield 2001b).

Inre skador i buk- och brösthåla rapporterades mer sällan i enkätstudien av Munro och Thrusfield (2001b), men de inrapporterade skadorna var allvarliga och i flera fall dödliga. Hos våldsutsatta barn är inre skador i bukhålan, ofta på grund av slag eller sparkar, den näst vanligaste dödsorsaken (Hobbs et al. 1999 se Munro & Thrusfield 2001b). Detta kan delvis bero på fördröjning i diagnostiken av skadorna då inre skador inte alltid syns på utsidan genom exempelvis blåmärken, och författarna misstänker att detsamma gäller för djur (Munro & Thrusfield 2001b). I studien rapporterades trubbigt våld mot bukhålan resultera i ruptur av lever, mjälte, njurar och urinblåsa (Munro & Thrusfield 2001b). Skador på ihåliga organ (urinblåsan klassificerades inte som ett ihåligt organ i denna studie) rapporterades endast i två fall, då med strangulerad grovtarm och rupterad tunntarm som följd (Munro & Thrusfield 2001b). Diafragmabräck är en skada som ofta associeras med trafikolyckor, men det rapporterades även i flera bekräftade fall av NAI:s i enkätstudien av Munro och Thrusfield (2001b). I fallen där det var känt att skadorna var NAI:s uppstod diafragmabräcken av att djuret hade blivit sparkat, stampat på eller kastat (Munro & Thrusfield 2001b). Katter drabbades i större utsträckning än hundar av traumatiska diafragmabräck (Munro & Thrusfield 2001b). Några av

djurägarna i dessa fall erkände sin inblandning i skadornas uppkomst, medan andra inte kunde ge någon förklaring till skadorna (Munro & Thrusfield 2001b).

I originalstudien om våldsutsatta barn från år 1962 identifierades administrering av läkemedel eller gift som en kategori av misshandel (Kempe et al. 1962 se Munro & Thrusfield 2001b). Substanser som enligt rapporter givits till barn inkluderar cannabis, salt, laxermedel och frätande medel (Meadow 1997 se Munro & Thrusfield 2001b). Både hundar och katter var drabbade av olika typer av förgiftningar i enkätstudien av Munro och Thrusfield (2001b), bland annat förgiftning av illegala substanser. En respondent i studien påtalade att administrering av rekreativdroger ”för skojs skull” var deras mest uppenbara och förekommande NAI. På humansidan är toxikologiska analyser indikerade när ett barn kommer in med en bisarr klinisk bild utan rimlig förklaring (Rogers et al. 1976 se Munro & Thrusfield 2001b).

I enkätstudien av Munro och Thrusfield (2001b) rapporterades tre fall där våldsutövare hade försökt dränka vuxna djur, något som är mindre förekommande än dränkning av neonater (nyfödda djur). På humansidan finns det en term för försök till dränkning (som inte leder till att offret avlider) som lyder ”inflicted submersion injury”, vilket kan översättas till vållande av skada genom nedsänkning (i vatten) (Munro & Thrusfield 2001b). Denna typ av skada är även en känd NAI beskriven på barn (Kemp et al. 1994 se Munro & Thrusfield 2001b). Vidare rapporterades totalt fem fall av kvävning i enkätstudien, där tre av fallen var via strypning och två var via hängning (Munro & Thrusfield 2001b). Kliniska tecken på kvävning hos djur är ännu inte ett väl utforskat område, men i två av fallen som beskrevs i enkätstudien av Munro och Thrusfield (2001b) ses likheter med dokumenterade fall av kvävning (specifikt strypning) på människor. I de två fallen beskrevs de kliniska tecknen: krosskada på luftstrupe, ödem i läppar och ögonlock, blödningar i ögon, kraftiga ödem i larynx och tunga, samt fraktur av tungben (Munro & Thrusfield 2001b). På humansidan är även skador på struphuvudets brosk, svullnad i ansiktet och petekier (små, punktformade blödningar lokalt i huden runt halsen) kliniska tecken av vikt när det kommer till fall av strypning (Polson et al. 1985 se Munro & Thrusfield 2001b). Fraktur av tungbenet till följd av strypning kan uppstå när förkalkning av benet har skett, vilket generellt är efter 40 års ålder på människor (Polson et al. 1985 se Munro & Thrusfield 2001b) och tros vara runt ett års ålder på hundar (Fox 1966 se Munro & Thrusfield 2001b). Denna typ av fraktur kan ses på röntgen (Munro & Thrusfield 2001b).

Specifika skador som beskrevs i enkätstudien av Munro och Thrusfield (2001b) var: tvångsmässigt avlägsnande av klor (något som även setts hos våldsutsatta barn), slungning via extremiteter, sparkskador och ledbandsskador i knän.

Slungning via extremiteter (ben eller svans) kan leda till olika skador beroende på vilken extremitet som våldsutövaren håller i, och om djuret slungas mot en hård yta eller inte (Munro & Thrusfield 2001b). I ett av fallen ledde slungning via bakbenen till frakturer i båda lårbenshuvudena samt muskelbristningar i området (Munro & Thrusfield 2001b). Slungning via svansen rapporterades i fyra fall och resulterade i lårbensfraktur, skallfrakturer (efter slungning mot hård yta) och svansluxationer vid korsbenet (Munro & Thrusfield 2001b). Sparkskadorna orsakade i dessa fall rupturer av bukväggen (Munro & Thrusfield 2001b). Ledbandsskadorna var av oklar etiologi, men det var känt att misshandel förekom i hemmet (Munro & Thrusfield 2001b). I samtliga fall av specifika skador var katter utsatta, med undantag för en hund som drabbades av en ledbandsskada (Munro & Thrusfield 2001b).

3.1.2 Sexuellt våld

Precis som människor kan även djur utsättas för sexuellt våld i olika former. Sexuellt umgänge med, eller snarare sexuella övergrepp mot, djur har förekommit världen över i årtusenden (Munro 2006). Idag används bland annat de engelska begreppen "bestiality" och "zoophilia", som enligt Munro (2006) är missvisande eftersom de fokuserar på den mänskliga förövaren och inte på djurets utsatthet. Då djur inte kan uttrycka sitt samtycke, och dessutom löper stor risk att åsamkas fysisk skada, är "sexuella övergrepp mot djur" (eller "animal sexual abuse" på engelska) mer passande termer (Munro 2006).

Sexuella övergrepp mot djur innefattar inte bara vaginal penetration av en manlig människoförövare, utan både hondjur och handjur kan utsättas oberoende av människans könstillhörighet även om andelen manliga förövare är större (Munro 2006). Med sexuella övergrepp menas handlingar av sexuell natur mot djurets genitala, perianala och/eller rektala område, med eller utan inslag av våld (Munro & Thrusfield 2001c). Oavsett om våldsinslag förekommer eller inte är det att betrakta som ett övergrepp mot individen (Munro 2006). Det är inte bara stordjur som drabbas, utan även smådjur är i riskzonen då övergreppen kan innefatta bland annat införande av främmande föremål i vagina eller rektum (Munro & Thrusfield 2001c). Förutom potentiella fysiska skador i genitalier och rektum kan sexuellt utnyttjade djur ha skador på rygg eller bakben, och det är inte ovanligt att djuret försöker skydda sin bakkropp på ett onaturligt sätt (Holmberg et al. 2018). Alla sexuella övergrepp på djur orsakar dock inte fysiska skador – precis som pedofiler kan utsätta barn för "grooming" i syfte att förbereda dem för sexuella handlingar, finns förberedande handlingar beskrivna på djur för att övergreppen inte skada djuret (Munro 2006). Sexuellt våld kan även innefatta att våldsutövaren tvingar sitt mänskliga våldsoffer, vuxet eller barn, att utföra sexuella handlingar med djur i syfte att utöva makt och förnedra offret (Adams 1994). I Sverige är det sedan 1 april

2014 förbjudet enligt lag att utnyttja djur sexuellt (Holmberg et al. 2018; SFS 2018:1192).

I enkätstudien om prevalensen av NAI:s på smådjur i Storbritannien, utförd av Munro och Thrusfield (2001c), rapporterades 6 % av fallen innefatta skador av sexuell natur. Majoriteten av de sexuellt utsatta djuren var hundar, följt av katter, och det var övervägande hondjur som utsattes (Munro & Thrusfield 2001c). På tikar rapporterades framför allt skador på vulva, i vagina och i livmoder till följd av penetration av penis, införande av främmande föremål eller av okänd anledning (Munro & Thrusfield 2001c). Även främmande föremål i rektum förekom på tikar (Munro & Thrusfield 2001c). På hanhundar var ligaturer eller knutar runt yttre könsorganen vanligast, följt av främmande föremål i rektum (Munro & Thrusfield 2001c). På hon- och hankatter var skadorna ofta mer regionala, med penetrerande sår och trauma i djurens genitala och rektala områden (Munro & Thrusfield 2001c). Majoriteten av de sexuellt drabbade djuren i studien överlevde sina skador, med undantag för två tikar och en hankattunge, vilka genomled svåra inre skador till följd av eller i samband med det sexuella våldet (Munro & Thrusfield 2001c).

3.1.3 Att urskilja NAI:s från andra typer av skador

Munro och Thrusfield (2001b) påtalar vikten av att kunna urskilja NAI:s från andra typer av skador, och har i sin enkätstudie identifierat tre differentialdiagnoser som bör uteslutas i misstänkta fall av våld mot djur: skelettsjukdomar (till exempel benskörhet), blodsjukdomar (så som blödningsrubbnings), och trafikskador. De två förstnämnda kan vara orsaker till onormalt lätt uppkomna frakturer och blödningar och diagnosticeras genom röntgen och blodprover, medan trafikskador kräver kännedom om särskilda skademönster hos trafikskadade djur (Munro & Thrusfield 2001b). Vid tidpunkten för publikationen av Munro och Thrusfields (2001b) artikelserie fanns det inga fallstudier på trafikskadade katter och författarna beskrev därmed endast skademönster som setts hos trafikskadade hundar i en studie från år 1975 (Kolata & Johnston 1975 se Munro & Thrusfield 2001b). År 2016 publicerades dock en jämförande studie på 426 trafikskadade hundar och katter, samt 50 hundar och katter med NAI:s (Intarapanich et al. 2016).

I studien av Intarapanich et al. (2016) rapporterades mer vanligt förekommande trafikskador hos hundar och katter vara: bäckenfrakturer, pneumothorax (läckage av luft ut i lungornas omgivande lungsäckar), lungblödning, skrubbsår och avslitningsskador i huden. Vid förekomst av revbensfrakturer var frakturerna i kluster, samt ofta belägna ensidigt och längre fram på kroppen (Intarapanich et al. 2016). Vidare rapporterades mer vanligt förekommande NAI:s hos hundar och katter vara: skall-, tand-, kot- och revbensfrakturer (då belägna dubbelsidigt), blödning i ögon, kloskador och äldre frakturer (Intarapanich et al. 2016). Resultatet

i studien av Intarapanich et al. (2016) korrelerar relativt väl med studien från 1975 som Munro och Thrusfield (2001b) hänvisar till i sin studie, där majoriteten av de skeletala trafikskadorna bestod av bäckenfrakturer (Kolata & Johnston 1975 se Munro & Thrusfield 2001b). Detta kan jämföras med beskrivna NAI:s i enkätstudien av Munro och Thrusfield (2001b), där endast ett fall av bäckenfraktur hos hund rapporterades. Kloskador angavs inte bland mer vanligt förekommande trafikskador i studien av Intarapanich et al. (2016), men påtalades som en vanlig följd av trafikolyckor av två respondenter i studien av Munro och Thrusfield (2001b). Enligt respondenterna bör frånvaron av kloskador och andra synliga, externa skador hos allvarligt skadade djur väcka misstankar om potentiella NAI:s (Munro & Thrusfield 2001b), något som inte korrelerar med resultatet i studien av Intarapanich et al. (2016).

3.2 Psykiska tecken

I vissa fall kan psykiska tecken som utspelar sig i djurets beteende vara en pusselbit i utredningen om våld mot djur. Enligt respondenterna i enkätstudien om prevalensen av NAI:s på smådjur i Storbritannien, var dock djurets beteende en faktor som mer sällan väckte misstankar om våld jämfört med djurägarens beteende (Munro & Thrusfield 2001a). I de fall där djurets beteende noterades som anmärkningsvärt förekom tecken som rädsla för ägaren, apati, depression, skygghet och ”psykisk skada”, varav det sistnämnda inte definierades i studien (Munro & Thrusfield 2001a). En respondent påtalade komplexiteten i att utläsa eventuell våldsutsatthet i djurets beteende, då djur som misshandlats av sin ägare fortfarande kan uppvisa ett positivt beteende gentemot denne vilket kan vilseleda djurhälsopersonalen att avskriva misstankar om våld i hemmet (Munro & Thrusfield 2001a). Författarna noterar här ett behov av mer forskning på området våldsutsatta djur och deras psykiska påverkan.

En nyare intervjustudie utförd i Australien av Tiplady et al. (2012) rapporterade att 85 % av våldsutsatta djur hade beteendeförändringar till följd av misshandel, och 73 % av dessa hade långvariga effekter på psyket. Resterande (27 %) hade kortvariga psykiska tecken som endast sågs i närvaron av den manliga partnern, som i dessa fall var förövaren (Tiplady et al. 2012). I denna studie noterades beteenden som: rädsla och skygghet, flyktbeteenden, rädsla för den manliga partnern eller män generellt, aggression mot den manliga partnern (sågs enbart hos hundar), närhetssökande mot kvinnan och vilja att gömma sig (Tiplady et al. 2012).

3.3 Djurägarens beteende

Förutom eventuella fysiska och psykiska tecken hos det våldsutsatta djuret, kan djurägarens beteende ge skäl för misstanke om att något inte står rätt till. I enkätstudien om prevalensen av NAI:s på smådjur i Storbritannien av Munro och Thrusfield (2001a), uppgav respondenterna att det oftare var djurägarens beteende än djurets beteende som väckte misstankar om våld mot djuret. Detta fenomen rapporterades på både hundar och katter (Munro & Thrusfield 2001a). I enstaka fall var det både djurägarens och djurets beteende som var uppseendeväckande, eller en utomstående persons beteende (Munro & Thrusfield 2001a). Några exempel som nämndes i studien var djurägare som var: aggressiva, uppenbart obekväma och ångerfyllda, illa till mods, ovilliga att ge anamnes samt arga vid utfrågning. Även brist på oro och oväntade reaktioner rapporterades bland djurägare som med sitt beteende väckte misstankar (Munro & Thrusfield 2001a).

I flera fall angavs en specifik person som gärningsperson, oftast en pojkvän, make, partner eller annan vuxen familjemedlem (Munro & Thrusfield 2001a). Näst vanligast var att djurägaren angav sig själv som våldsutövare mot djuret, och i 20 % av dessa fall var det efter att djurhälsopersonalen hade tagit diskussionen med djurägaren om möjligheten att djurets skador kunde vara misshandelsrelaterade (Munro & Thrusfield 2001a). I andra fall påstod djurägaren att djuret hade skador från påfört våld men kände inte till förövaren, eller pekade ut exempelvis en granne eller främling (Munro & Thrusfield 2001a). I enstaka fall var barn i familjen inblandade i orsaken till djurets skador (Munro & Thrusfield 2001a).

Andra faktorer som rapporterades av respondenter i enkätstudien av Munro och Thrusfield (2001a), och som kan härledas till djurägarens beteende, är brist på anamnes samt inkonsekvent anamnes som inte stämmer överens med djurens kliniska tecken. Ett exempel var en katt som djurägaren påstod var trafikskadad, utan att katten uppvisade typiska kliniska tecken för en trafikskada, och det framkom under ett senare besök (för en ny skada) att katten aldrig släpptes ut (Munro & Thrusfield 2001a). Djurägaren i detta fall bytte även veterinär ett flertal gånger på kort tid, något som bör ses som ett varningstecken (Munro & Thrusfield 2001a).

En annan faktor att känna till är att om djuret besöker veterinär med sin våldsutsatta ägare, är risken stor att djurägaren inte vill erkänna att djurets skador beror på våld. I en australiensisk intervjustudie var 92 % av våldsutsatta kvinnor ovilliga att diskutera våldet mot deras djur med veterinär (Tiplady et al. 2012). Orsakerna till detta var att kvinnorna: upplevde att de inte kunde prata med veterinären om misshandeln, var rädda för påföljder från den våldsutövande partnern, hade en föreställning om att veterinären skulle vara dömande eller inte tro på dem, eller

kände skam över våldet (Tiplady et al. 2012). Detta ställer ökade krav på djurhälsopersonalen att kunna identifiera olika tecken på att våld förekommit utan att djurägaren nödvändigtvis berättar det, samt bemöta djurägaren på ett betryggande sätt i dessa situationer.

3.3.1 Münchhausen syndrome by proxy

Ett mindre känt fenomen inom djursjukvården är syndromet Münchhausen by proxy (MSBP eller MBP), vilket beskrevs först på 1970-talet som barnmisshandel genom förfalskande av symtom i syfte att få uppmärksamhet och sympati (Meadow 1977 se Munro & Thrusfield 2001d). Ofta är det barnets egen moder som i olika grad falsifierar eller inducerar barnets sjukdom eller skada (Meadow 1977 se Munro & Thrusfield 2001d). I originalstudien från år 1977 beskrevs tre stadier av falsifikation: enbart falsk sjukdomshistoria, falsk sjukdomshistoria med modifiering av kliniska tecken, och faktisk inducerad sjukdom eller skada (Meadow 1977 se Munro & Thrusfield 2001d). Varningstecken för att ett barn är drabbat av MSBP inkluderar fysiska eller psykiska symtom som är påhittade eller medvetet framkallade av en vårdnadshavare, att vårdnadshavaren nekar till inblandning, och att symtomen minskar eller försvinner helt när barnet skiljs åt från förövaren (Meadow 1977 se Munro & Thrusfield 2001d). Några av de mest förekommande kliniska tecknen hos MSBP-drabbade barn är hematuri, kramper, CNS-depression, hudutslag, kräkningar och diarré (Hobbs et al. 1999 se Munro & Thrusfield 2001d). Symtomen kan framkallas genom att till exempel tillsätta blod till barnets urinprov, applicera irriterande ämnen på huden eller administrera läkemedel så som laxermedel, kräkmedel eller sedativa (Blumenthal 1994 se Munro & Thrusfield 2001d). Vidare beskriver Blumenthal (1994 se Munro & Thrusfield 2001d) att biokemiska parametrar och annan laboratoriediagnostik utförd på drabbade barn kan vara motsägande och förvirrande, vilket kan ge en närmast bisarr klinisk bild.

Münchhausen syndrome by proxy är en relativt ovanlig men farlig form av barnmisshandel som nu även beskrivits inom djursjukvården, där det framför allt är djurägaren som använder sitt djur som ”proxy” eller ”ombud” (Munro & Thrusfield 2001d). I enkätstudien om prevalensen av NAI:s på smådjur i Storbritannien, utförd av Munro och Thrusfield (2001d), misstänktes MSBP i sex av 448 fall, motsvarande ungefär 1,3 %. Ytterligare tre misstänkta fall upptäcktes sedan av författarna vilket ökar siffran till nästan 2 %. De nio rapporterade fallen innefattade sex hundar, två katter och ett ospecificerat djurslag (Munro & Thrusfield 2001d). I ett av fallen, gällande en hund, dömdes djurägaren för att även ha försökt förgifta sitt barn och det var således ett bekräftat fall av MSBP, medan resterande fall endast gav en stark misstanke om syndromet utifrån varningstecknen beskrivna inom humanvården (Munro & Thrusfield 2001d). Kliniska tecken som sågs hos de drabbade djuren var hematuri, rastlöshet, anfall, frakturer och blåmärken på buken (Munro & Thrusfield

2001d). Övriga varningstecken rapporterade i fallen var bland annat uppmärksamhetsökande beteende hos djurägaren, påstådda kliniska tecken som djurägaren behandlat själv utan bevis på symtomens existens, kraftigt avvikande elektrolytvärden, tillfrisknande efter separation från djurägaren, serier av mystiska incidenter och dödsfall hos samma djurägare, rädsla uppvisat av djuret gentemot sin ägare samt frekventa byten av veterinär (Munro & Thrusfield 2001d). Vissa av dessa varningstecken ses även generellt vid NAI hos djur (Munro & Thrusfield 2001a). I fem av de nio fallen avled eller avlivades djuren till följd av sina skador, två överlevde och i två fall är det ospecificerat, vilket talar för att MSBP även är ett farligt syndrom för drabbade djur (Munro & Thrusfield 2001d).

3.4 Att lägga ihop pusslet

Skador som kännetecknas som NAI:s, psykiska tecken hos djuret samt djurägarens beteende är bara några grundstenar i det komplexa pusslet som innebär att upptäcka våld mot djur. Andra varningstecken än ovan nämnda, som identifierats bland annat i forskningen av Munro och Thrusfield (2001a), är: repetitiva skador på samma individ, flera händelser av skador eller dödsfall hos olika djur i samma hushåll, samt om det redan är känt att våld i nära relationer förekommer i familjen.

I forskning om våld mot barn är flera av de identifierade varningstecknen gemensamma för tecknen som setts hos våldsutsatta djur. Motsägande anamnes, anamnes som ej överensstämmer med kliniska fynd, onormalt utseende eller beteende hos barnet, onormalt beteende hos föräldrarna, särskilda mönster eller skador på barnet, oförklarade skador samt repetitiva skador beskrivs hos våldsutsatta barn i studier av Blumenthal (1994), Speight (1997) och Hobbs et al. (1999) (se Munro & Thrusfield 2001a). Utöver dessa finns även det faktum att barnet kan säga något till vårdpersonalen som indikerar våld i hemmet, vilket är ett eget varningstecken i sig (Blumenthal 1994, Speight 1997, Hobbs et al. 1999 se Munro & Thrusfield 2001a).

Att lägga ihop pusslet om hur våld mot djur kan upptäckas kräver med andra ord kännedom om många olika faktorer samt våldets komplexitet, och sammanfattas av Munro och Thrusfield (2001a): "No single feature is diagnostic; rather, it is a combination that raises suspicion, and this combination is variable."

3.5 Konkrete åtgärder inom svensk djursjukvård

Sveriges Veterinärmedicinska Sällskap (SVS), numera kallat Veterinärmedicinska rådet (VMR), ingår i Sveriges Veterinärförbund (SVF) och har sammanfattat riktlinjer för djurskydd på kliniken som kan användas av djurhälsopersonal för att dokumentera och hantera fall av våld och vanvård mot djur (SVS 2020). I riktlinjerna finns bland annat kontaktuppgifter till relevanta instanser, konkreta åtgärder vid olika situationer och typer av djurskyddsärenden, samt stöd för att utföra rättsmedicinska undersökningar (SVS 2020). Dokumentet berör även aktuell lagstiftning och vidare källor för djurhälsopersonal att ta del av i utbildningssyfte (SVS 2020).

Det svenska kunskaps- och utbildningscentrumet Se Sambandet kan bistå med ytterligare resurser till djurhälsopersonal och annan personal som möter våldsutsatta i sin yrkesutövning (Se Sambandet 2024). Organisationen håller i föreläsningar samt anordnar workshops och utbildningsdagar, och har samlat relevant litteratur och andra värdefulla källor på sin hemsida (Se Sambandet 2024). Specifikt för kliniker och djursjukhus finns affischer och broschyrer som med fördel kan placeras ut på kliniken, samt en handlingsplan för djurhälsopersonal som är framtagen i samverkan med Svenska Djurskyddsföreningen (SDF) (Se Sambandet 2024).

Riksförbundet Veterinär Omtanke Om Våldsutsatta (VOOV) är en ideell organisation som tillhandahåller akuta jourhem åt husdjur till våldsutsatta, så att djurägaren har möjlighet att fly till skyddat boende när boendet inte tillåter djur (VOOV u.å.). I dagsläget har VOOV lokalföreningar i Jämtland-Härjedalen, Umeå, Uppsala, Stockholm, Göteborg och Malmö-Skåne, med målsättningen att finnas på så många platser som möjligt i landet (VOOV u.å.). Som privatperson finns möjlighet att engagera sig i organisationen genom att exempelvis starta en ny lokalförening eller ställa upp som jourhem (VOOV u.å.). Liksom Se Sambandet erbjuder VOOV (u.å.) kostnadsfritt material i form av affischer, foldrar och visitkort som kan placeras ut på kliniken, till exempel i väntrummet och kundtoaletten.

4. Diskussion

Metoddiskussion

Då detta arbete är en litteraturstudie baseras det enbart på befintlig forskning på området våld mot djur, vilket innebär att de valda studiernas omfattning och kvalitet har haft stor betydelse för arbetets utformning. Ingen egen forskning i form av en enkät- eller intervjustudie har utförts i samband med detta arbete och inga egna resultat kan således fastställas.

Majoriteten av studierna i ämnet våldsutsatta djur, och därmed studierna som detta arbete baseras på, består av retrospektiva fallstudier och review-artiklar vilket enligt Karolinska Institutets riktlinjer för att värdera artiklar medför en låg till måttlig studiekvalitet. Ingen artikel bedömdes vara av hög kvalitet då det saknas randomiserade kontrollerade studier om våld mot djur. Dock innebär den studiedesignen att djur behöver utsättas för våld i syfte att studeras, vilket är problematiskt ur en djurskydds- och djuretisk synvinkel. Vidare består den utvalda forskningen till detta arbete av internationella studier från sent 1990-tal fram till år 2022, där majoriteten av studierna är från början av 2000-talet. Inga studier från Sverige identifierades. Även om våld är ett globalt fenomen finns det en risk att geografiska och kulturella skillnader i våldsutövande förekommer, samt att våldets mekanismer förändras över tid. Fler och mer aktuella studier på området behövs, inte minst i Sverige, för att bland annat bedöma prevalensen av våld mot djur i misshandelsrelationer samt på vilket sätt våldet utövas. Även studier av högre kvalitet och med lämplig studiedesign är önskvärt för framtida forskning i ämnet.

Metoden har bedömts lämplig utifrån arbetets frågeställningar, då dessa var av teoretisk natur och inte hade kunnat besvaras vetenskapligt baserat på enbart en enkät- eller intervjustudie. Om samma frågeställningar applicerats på den typen av studie hade svaren, och därmed resultaten, påverkats av subjektiva upplevelser hos målgruppen (sannolikt djurhälsopersonal i detta fall). Dock baseras detta arbete på vissa vetenskapliga artiklar som i sin tur grundar sig på enkätstudier, men dessa är utförda med mer resurser och i större omfattning än vad som är möjligt att göra inom ramen för ett examensarbete. En enkät- eller intervjustudie hade kunnat komplettera och fördjupa detta arbete ytterligare, till exempel genom att undersöka

prevalensen av våld mot djur i misshandelsrelationer eller varningstecken som identifierats av svensk djurhälsopersonal, men på grund av brist på tid och resurser var dessa undersökningar inte prioriterade. Då målet med detta arbete var att komplettera tidigare examensarbeten med bland annat konkreta tecken på våld mot djur och åtgärder inom djursjukvården var en litteraturstudie mest realistisk att utföra. Genom denna kritiska granskning och sammanfattning av relevant forskning kan arbetet förhoppningsvis användas vid utbildning och fortbildning av målgruppen djurhälsopersonal.

Resultatdiskussion

Resultatet i detta arbete belyser komplexiteten i pusslet som utgör våld mot djur. Ett våldsutsatt djur kan komma in till kliniken med fysiska, psykiska och/eller sexuella skador, skadliga effekter av vanvård, eller sekundära problem till följd av att djurets ägare utsatts för ekonomiskt eller materiellt våld. Även om flera olika typer av fysiska skador har identifierats som mer vanligt förekommande NAI:s och tydliggjorts i framför allt en studie med paralleller till trafikskador (Munro & Thrusfield 2001b; Intarapanich et al. 2016), finns det en risk att dessa inte diagnosticeras som just NAI:s på kliniken. Detta tros bland annat bero på kunskapsbrist och osäkerhet hos djurhälsopersonalen, i kombination med att djurägaren av olika skäl (till exempel skam eller rädsla för att förlora sitt djur) kan undvika att ange den verkliga orsaken till skadorna (Newland et al. 2019). Det är även problematiskt att svenska försäkringsbolag ofta inte ersätter kostnader för skador som är avsiktligt orsakade av en familjemedlem till försäkringstagaren (Holmberg et al. 2018). Detta kan ha en negativ inverkan på djurägarens ekonomiska möjlighet att ge djuret vård.

Utöver eventuella tecken som kan ses direkt hos det våldsutsatta djuret finns det även andra varningstecken för djurhälsopersonalen att hålla koll på, bland annat djurägarens beteende, detaljer i anamnesen, repetitiva skador på samma individ och flera händelser av skador eller dödsfall hos olika djur i samma hushåll (Munro & Thrusfield 2001a). Detta kräver att djurhälsopersonalen har tid och möjlighet att sätta sig in i det potentiellt våldsutsatta djurets journal, samt journaler för eventuella andra djur i familjen (inklusive avlidna djur), vid misstanke om att våld föreligger. Den här typen av bakgrundskoll kan dock försvåras av det faktum att ägare till våldsutsatta djur tenderar att byta veterinärklinik eller djursjukhus ofta (Munro & Thrusfield 2001a), och att dessa inte delar journalsystem med varandra. Att det råder ett generellt högt tempo inom djursjukvården skulle också kunna försvåra upptäckten och hanteringen av dessa fall.

Förutom att känna till hur ett djur som blivit utsatt för våld kan upptäckas och hanteras kliniskt bör personalen ha grundläggande kännedom om våldets

mekanismer och hur ägaren till djuret ska bemötas på bästa sätt. Om det är två eller fler djurägare med på rummet är rekommendationen att separera dem och prata med dem enskilt, för att identifiera vem som utsätter vem i familjen (Holmberg et al. 2018). Ett lugnt och lågaffektivt bemötande rekommenderas i dessa fall (Holmberg et al. 2018). Genom att få den våldsutsattas förtroende kan djurhälsopersonalen bidra till att andra familjemedlemmar, till exempel barn, också får hjälp ur en våldsamt vardag. Eftersom djur, till skillnad från barn, inte kan säga något om sin situation är det upp till just djurhälsopersonalen att fånga upp de olika varningstecknen för att kunna upptäcka det våldsutsatta djuret på kliniken och därigenom identifiera en familj i behov av hjälp. Djurhälsopersonalen har därför en unik roll och möjlighet att bryta våldscykler i familjer.

För att upptäcka dessa fall på kliniken krävs adekvat utbildning och regelbunden fortbildning av såväl djurhälsopersonal som övrig personal inom djurens hälso- och sjukvård. Lagstiftning och annan myndighetsinformation, och därmed även lämpliga åtgärder, uppdateras kontinuerligt vilket ställer krav på personalen att hålla sig uppdaterad om aktuella förutsättningar. En handlingsplan för dessa fall och tydliga riktlinjer bör finnas på kliniker och djursjukhus (Newland et al. 2019). Sammanfattningsvis behöver området våld i nära relationer och våld mot djur mer uppmärksamhet inom djursjukvården, och inte minst mer forskning, för att våldsutsatta djur ska ha en chans att uppmärksammas och få rätt hjälp av djurhälsopersonalen när de kommer till kliniken.

Etiska perspektiv

Att djur har rätt till ett liv fritt från lidande är inte bara en fundamental del av svensk djurskyddslag, utan även en fråga om djuretik. Våld och vanvård riktat mot djur är inte förenat med god djuretik, och i större delar av världen har vi människor ett lagstadgat ansvar att skydda djur mot onödigt lidande. Något som bland annat Munro och Thrusfield (2001) ifrågasätter är den varierande synen på våld mot och specifikt dödande av djur, beroende på djurslag och kontext djuret befinner sig i. Ett aktuellt exempel är hur djur inom livsmedelsindustrin behandlas jämfört med sällskapsdjur i en familj. Fysiskt våld i olika former är mer eller mindre normaliserat när det utövas mot vissa djurarter och i vissa sammanhang, medan samma handlingar är tabubelagda när de associeras med andra arter som av människan värderas högre. Den här attityden till djur benämns som speciesism, vilket enligt forskning även associeras med högre grad av rasism, sexism och homofobi (Caviola et al. 2018 se Fischer 2020).

En etisk teori med fokus på djurrätt är djurrättighetsetiken. Den grundar sig i pliktetiken och har till stor del utvecklats av Tom Regan (Fischer 2020). Enligt Regans djurrättighetsetik har alla levande varelser, eller livsobjekt, ett egenvärde,

oavsett användbarhet för andra (Fischer 2020). Alla livssubjekt har rätt att respekteras för vad de är, och rätt att slippa uppleva smärta (Fischer 2020). Djur ska enligt denna teori behandlas med största respekt och inte utnyttjas för andras vinning. Eftersom våld är en kränkande handling som orsakar smärta och lidande är Regans djurrättighetsetik applicerbar på temat våld mot djur. Dock behandlar teorin inte specifikt våld mot sällskapsdjur samt saknar ett samhälleligt perspektiv kring våldets ursprung och mekanismer, vilket gör den något bristfällig i detta sammanhang.

En annan etisk teori som tydligare berör våld mot djur och även sambandet är Carol Adams feministiska djuretik, som har sin grund i omsorgsetiken (Fischer 2020). Denna teori ifrågasätter bland annat olika samhällsstrukturer som upprätthåller hierarkier och diskriminering, med stort fokus på kvinnors och djurs utsatthet, vilket har större relevans för uppsatsens tema. Carol Adams menar att patriarkala samhällsstrukturer ger upphov till våld som drabbar kvinnor, barn och djur (Adams 1994). Sambandet mellan våld mot människor (i synnerhet kvinnor och barn) och våld mot djur kan enligt denna teori härledas till patriarkatet, där män anses ha den primära makten och står för merparten av det strukturella våldet. De bevisade svårigheterna för våldsutsatta att få adekvat hjälp och stöd kan tolkas som en form av diskriminering eller epistemisk orättvisa (att en individ blir misstrodd på grund av exempelvis könstillhörighet) i det patriarkala samhället. Den feministiska djuretiken lyfter även fram andra skadliga strukturer i samhället och hur dessa samverkar med varandra. Slutligen belyser Adams (1994) vikten av att analysera och ta dessa frågor på allvar ur en politisk synpunkt, för att möjliggöra ett samhälle i fred där varken människor eller djur utsätts för våld eller andra former av diskriminering.

5. Konklusion

Det finns många olika faktorer att känna till utöver eventuella fysiska och psykiska tecken, när det kommer till vilka kliniska tecken och andra varningstecken som kan ge skäl för misstanke om att ett djur utsatts för våld i hemmet. Djurägarens beteende, eventuella motsägelser eller andra märkliga detaljer i anamnesen samt eventuell historik av repetitiva skador eller dödsfall hos djur i samma hushåll är några av varningstecknen som sammanfattats i denna uppsats. Att skilja på skador från olycksfall och skador från påfört våld är svårt då det endast finns ett fåtal karaktäristiska NAI:s, men vissa jämförelser med trafikskador har gjorts i studier. Det kräver att djurhälsopersonalen har kännedom om flera olika pusselbitar utöver fysiska skador. Därmed har djurhälsopersonalen en viktig roll i att upptäcka våldsutsatta djur på kliniken, och legitimationen innebär en lagstadgad skyldighet att agera vid misstänkta eller konstaterade fall av våld mot djur. Mer forskning i såväl Sverige som internationellt behövs på området.

6. Referenser

6.1 Andra examensarbeten om ämnet

Carlsson, S. & Käll, E. (2020). *Att bemöta våldsutsatta djur och människor – Förekomst av handlingsplaner på smådjurskliniker i Sverige*. (Examensarbete 2020) Sveriges lantbruksuniversitet. Institutionen för kliniska vetenskaper/Djursjukskötprogrammet.

Meyer Ghateh, S. & Murén, M. (2018). *Sambandet mellan våld mot djur och våld i nära relationer – En studie av explorativ karaktär kring djurhälsopersonalens roll*. (Examensarbete 2018) Sveriges lantbruksuniversitet. Institutionen för kliniska vetenskaper/Djursjukskötprogrammet.

Molin, K. (2015). *Djur som våldsoffer i misshandelsrelationer. Djurhälsopersonalens perspektiv*. (Examensarbete 2015) Sveriges lantbruksuniversitet. Institutionen för kliniska vetenskaper/Djursjukskötprogrammet.

Oellig, L. (2021). *Sambandet mellan våld mot husdjur och våld i nära relationer – En enkätstudie om svenska veterinärers kunskaper*. (Examensarbete 2021) Sveriges lantbruksuniversitet. Institutionen för husdjurens miljö och hälsa/Agronomprogrammet.

6.2 Lagar, förordningar och utredningar

SFS 2018:1192. *Djurskyddslag*. Landsbygds- och infrastrukturdepartementet RSL

SFS 2019:66. *Djurskyddsförordning*. Landsbygds- och infrastrukturdepartementet RSL

SOU 2020:7. Utredningen om sanktioner vid brott mot djur. *Brott mot djur – Skärpta straff och ett mer effektivt sanktionssystem*.

6.3 Myndigheter och organisationer

- Brottsförebyggande rådet (2024). *Anmälda brott*.
<https://statistik.bra.se/solwebb/action/anmalda/urval/sok> [2024-04-02]
- Brottsförebyggande rådet (2023). *Våld i nära relationer*. <https://bra.se/statistik/statistik-om-brottstyper/vald-i-nara-relationer.html> [2024-02-11]
- Försäkringskassan (2023). *Du har rätt till ett liv fritt från våld*.
<https://www.forsakringskassan.se/press/vart-uppdrag-att-motverka-vald/du-har-ratt-till-ett-liv-fritt-fran-vald> [2024-03-11]
- Gröna arbetsgivare (2022). *93 590 fler hundar i Sverige under pandemin*.
<https://via.tt.se/pressmeddelande/3324905/93-590-fler-hundar-i-sverige-under-pandemin?publisherId=2754661> [2024-03-11]
- Holmberg, C., Lilliesköld, T., Nordén, N., Strohmaier, L. (2018). *Handlingsplan att hjälpa våldsutsatta – för personal på djurkliniker*. Se Sambandet.
<https://sesambandet.se/wp-content/uploads/2021/03/Vet-Handlingsplan-Se-Sambandet.pdf> [2024-04-10]
- Jordbruksverket (2021). *Att arbeta inom djurens hälso- och sjukvård*.
<https://jordbruksverket.se/djur/personal-inom-djurens-halso-och-sjukvard/att-arbeta-inom-djurens-halso-och-sjukvard> [2024-03-26]
- Jordbruksverket (2023). *Djurskyddet i Sverige*. <https://jordbruksverket.se/djur/djurskydd-smittskydd-djurhalsa-och-folkhalsa/djurskyddet-i-sverige> [2024-04-04]
- Jordbruksverket (2023). *Jordbruksverkets författningssamling*.
<https://jordbruksverket.se/om-jordbruksverket/forfattningar/om-forfattningssamlingen> [2024-04-04]
- Jämställdhetsmyndigheten (2024). *Handboken Inget att vänta på*.
<https://jamstalldhetsmyndigheten.se/mans-vald-mot-kvinnor/valdsforebyggande-arbete/inget-att-vanta-pa-som-digital-handbok/> [2024-03-11]
- Karolinska Institutet (2024). *Värdera information*. <https://kib.ki.se/soka-vardera/vardera-information> [2024-04-24]
- Links Group (2024). *Resources*. <https://thelinksgroup.org.uk/> [2024-04-04]
- Länsstyrelsen Stockholm (u.å.). *Skötsel av djur*.
<https://www.lansstyrelsen.se/stockholm/djur/skotsel-av-djur.html> [2024-04-05]

- Miljö- och jordbruksutskottet (2021). *Brott mot djur – skärpta straff och ett mer effektivt sanktionssystem*. (2021:22:MJU12). Sveriges riksdag.
- National Link Coalition (u.å.). *What is the link?* <https://nationallinkcoalition.org/> [2024-04-04]
- Nationellt centrum för kvinnofrid (2023). *Ämnesguider om våld*. <https://www.nck.uu.se/kunskapsbanken/amnesguider/> [2024-02-11]
- Novus (2017). *Hundar och katter allt vanligare i svenska hem*. <https://novus.se/nyheter/2017/11/hundar-och-katter-allt-vanligare-svenska-hem/> [2024-03-11]
- Se Sambandet (2024). *Vad är sambandet?* <https://sesambandet.se/> [2024-04-04]
- Svenska Kennelklubben (2017). *Allt fler hundar och katter i Sverige*. https://www.mynewsdesk.com/se/svenska_kennelklubben/pressreleases/allt-fler-hundar-och-katter-i-sverige-2263163 [2024-03-11]
- Sveriges Kommuner och Regioner (2023). *Vad är våld i nära relationer?* <https://skr.se/skr/arbetsgivarekollektivavtal/arbetsmiljo/valdinararelationstodfordi/gsomchef/vadarvaldinararelationer.35439.html> [2024-03-11]
- Sveriges Veterinärmedicinska Sällskap (2020). *Djurskydd i kliniken*. Sveriges Veterinärförbund. https://www.svf.se/media/jldgdjtb/djurskydd-i-kliniken-2020-05_du.pdf
- Veterinär Omtanke Om Våldsutsatta (u.å.). <https://voov.nu/>. [2024-04-10]

6.4 Vetenskaplig litteratur

- Adams, C. J. (1994). Bringing Peace Home: A Feminist Philosophical Perspective on the Abuse of Women, Children, and Pet Animals. *Hypatia*, 9(2), 63-84. <https://www.jstor.org/stable/3810170> [2024-04-10]
- Arkow, P. (2015). Recognizing and responding to cases of suspected animal cruelty, abuse, and neglect: what the veterinarian needs to know. *Veterinary Medicine: Research and Reports*, 349. <https://doi.org/10.2147/vmrr.s87198>
- Ascione, F. R. (1998). Battered Women's Reports of Their Partners' and Their Children's Cruelty to Animals. *Journal of Emotional Abuse*, 1(1), 119-133. https://doi.org/10.1300/j135v01n01_06

- Ascione, F. R., Weber, C. V., Thompson, T. M., Heath, J., Maruyama, M., Hayashi, K. (2007). Battered Pets and Domestic Violence. *Violence Against Women*, 13(4), 354-373. <https://doi.org/10.1177/1077801207299201>
- Carlisle-Frank, P., Frank, J. M., Nielsen, L. (2004). Selective battering of the family pet. *Anthrozoös*, 17(1), 26-42. <https://doi.org/10.2752/089279304786991864>
- Faver, C. A., Strand, E., B. (2003). To Leave or to Stay? *Journal of Interpersonal Violence*, 18(12), 1367-1377. <https://doi.org/10.1177/0886260503258028>
- Fischer, B. (2020). *The Routledge Handbook of Animal Ethics*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315105840>
- Flynn, C. P. (2000a). Woman's Best friend. *Violence Against Women*, 6(2), 162-177. <https://doi.org/10.1177/10778010022181778>
- Gallagher, B., Allen, M., Jones, B. (2008). Animal abuse and intimate partner violence: researching the link and its significance in Ireland – a veterinary perspective. *Irish Veterinary Journal*, 61(10). <https://doi.org/10.1186/2046-0481-61-10-658>
- Intarapanich, N. P., McCobb, E. C., Reisman, R. W., Rozanski, E. A., Intarapanich, P. P. (2016). Characterization and Comparison of Injuries Caused by Accidental and Non-accidental Blunt Force Trauma in Dogs and Cats. *Journal of Forensic Sciences*, 61(4), 993–999. <https://doi.org/10.1111/1556-4029.13074>
- Leventhal, J.M., Krugman, R.D. (2012). 'The Battered-Child Syndrome' 50 Years Later. *JAMA*, 308(1). <https://doi.org/10.1001/jama.2012.6416>
- Loring, M. T., Bolden-Hines, T. A. (2004). Pet Abuse by Batterers as a Means of Coercing Battered Women Into Committing Illegal Behavior. *Journal of Emotional Abuse*, 4(1), 27-37. https://doi.org/10.1300/j135v04n01_02
- Munro, H. M. C. (2006). Animal sexual abuse: A veterinary taboo? *The Veterinary Journal*, 172(2), 195-197. <https://doi.org/10.1016/j.tvjl.2005.08.033>
- Munro, H. M. C., Thrusfield, M. V. (2001a). 'Battered pets': features that raise suspicion of non-accidental injury. *Journal of Small Animal Practice*, 42(5), 218-226. <https://doi.org/10.1111/j.1748-5827.2001.tb02024.x>
- Munro, H. M. C., Thrusfield, M. V. (2001b). 'Battered pets': non-accidental physical injuries found in dogs and cats. *Journal of Small Animal Practice*, 42(6), 279-290. <https://doi.org/10.1111/j.1748-5827.2001.tb02041.x>

- Munro, H. M. C., Thrusfield, M. V. (2001c). 'Battered pets': sexual abuse. *Journal of Small Animal Practice*, 42(7), 333-337. <https://doi.org/10.1111/j.1748-5827.2001.tb02468.x>
- Munro, H. M. C., Thrusfield, M. V. (2001d). 'Battered pets': Munchausen syndrome by proxy (factitious illness by proxy). *Journal of Small Animal Practice*, 42(8), 385-389. <https://doi.org/10.1111/j.1748-5827.2001.tb02486.x>
- Newberry, M. (2017). Pets in danger: Exploring the link between domestic violence and animal abuse. *Aggression and Violent Behavior*, 34, 273-281. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2016.11.007>
- Newland, X., Boller, M., Boller, E. (2019). Considering the relationship between domestic violence and pet abuse and its significance in the veterinary clinical and educational contexts. *New Zealand Veterinary Journal*, 67(2), 55-65. <https://doi.org/10.1080/00480169.2018.1559108>
- Tiplady, C., Walsh, D., Phillips, C. (2012). Intimate partner violence and companion animal welfare. *Australian Veterinary Journal*, 90(1-2), 48-53. <https://doi.org/10.1111/j.1751-0813.2011.00843.x>
- Volant, A. M., Johnson, J. A., Gullone, E., Coleman, G. J. (2008). The Relationship Between Domestic Violence and Animal Abuse. *Journal of Interpersonal Violence*, 23(9), 1277-1295. <https://doi.org/10.1177/0886260508314309>
- Walker, L. E. A. (2006). Battered Woman Syndrome: Empirical Findings. *Annals of the New York Academy of Sciences*, 1087(1), 142-157. <https://doi.org/10.1196/annals.1385.023>
- Williams, J. M., Wauthier, L., Knoll, M. (2022). Veterinarians' experiences of treating cases of animal abuse: An online questionnaire study. *Veterinary Record*. <https://doi.org/10.1002/vetr.1975>
- Williams, V., Dale, A., Clarke, N., Garrett, N. (2008). Animal abuse and family violence: Survey on the recognition of animal abuse by veterinarians in New Zealand and their understanding of the correlation between animal abuse and human violence. *New Zealand Veterinary Journal*, 56(1), 21-28. <https://doi.org/10.1080/00480169.2008.36800>

Tack

Jag vill rikta ett stort tack till min handledare Helena Röcklinsberg, som bistått med värdefulla tips och källor, och tillsammans med resten av skrivgruppen stöttat mig genom processen. Jag vill även tacka psykolog Seija Sirviö, rådgivare Karin Hällagård och sjukgymnast Lina Hellgren för ovärderlig hjälp med att bearbeta mina personliga erfarenheter.

Publicering och arkivering

Godkända självständiga arbeten (examensarbeten) vid SLU publiceras elektroniskt. Som student äger du upphovsrätten till ditt arbete och behöver godkänna publiceringen. Om du kryssar i **JA**, så kommer fulltexten (pdf-filen) och metadata bli synliga och sökbara på internet. Om du kryssar i **NEJ**, kommer endast metadata och sammanfattning bli synliga och sökbara. Även om du inte publicerar fulltexten kommer den arkiveras digitalt. Om fler än en person har skrivit arbetet gäller krysset för samtliga författare. Du hittar en länk till SLU:s publiceringsavtal på den här sidan:

- <https://libanswers.slu.se/sv/faq/228316>.

JA, jag/vi ger härmed min/vår tillåtelse till att föreliggande arbete publiceras enligt SLU:s avtal om överlåtelse av rätt att publicera verk.

NEJ, jag/vi ger inte min/vår tillåtelse att publicera fulltexten av föreliggande arbete. Arbetet laddas dock upp för arkivering och metadata och sammanfattning blir synliga och sökbara.

Föreliggande arbete ska publiceras med 12 månaders fördröjning av fulltexten (tillfälligt läsningsembargo). Därefter ger jag/vi härmed min/vår tillåtelse till att föreliggande arbete publiceras enligt SLU:s avtal om överlåtelse av rätt att publicera verk.